

TASA-ARVO

- yhteinen etu vai muoti-ilmiö?

**Jarmo Tarkki-Tuulikki
Petäjaniemi (1998) Tasa-
arvo. Saavutuksia ja
haasteita.**

Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Teologian tohtori Jarmo Tarkki ja varatuomari, Elinkeinoelämän Valtuuskunnan johtaja Tuulikki Petäjaniemi tarttuvat aiheeseensa kiitettävän monipuolisesti haastaen kirjan lukijan tarkastelemaan omaa arvo-maailmaansa ja näkemyksiään tasa-arvon olemuksesta ja ennen kaikkea siitä, mitä tasa-arvon tulisi olla. Teosta on suorastaan mahdotonta lukea pysähtymättä aika ajoin peilamaan omia käsityksiään kirjassa esitettyihin kommentteihin ja niiden perusteluihin. Kirjoittajien argumentointi on kauttaaltaan kriittistä, hyvin perusteltua ja asiantuntemusta osoittavaa. Kirjoittajien selko-

kielinen, kansantajuinen, esitystapa tarjoaa kenelle tahansa aiheesta kiinnostuneelle mahdollisuuden tutustua kirjan sisältöön.

Tuulikki Petäjaniemi käsittelee omassa osuudessaan tasa-arvoa lähinnä sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta. Jarmo Tarkki puolestaan tarkastelee aihetta filosofisten kannanottojen kautta tuoden esille erilaisia tulkintoja tasa-arvon käsitteestä.

Pohjoismaisia hyvinvointi valtioita pidetään yleensä kansainvälisessä keskustelussa sukupuolten välisen tasa-arvon mallimaina. Tietyillä mittareilla mitattuna, kuten naisten suurella osuudella työssäkäyvistä ja naisten osallistumisella yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, Suomi ja muut Pohjoismaat kuuluvatkin vastaansanomattomasti maailman kärki-

maihiin. Pohjoismaisen tasa-arvofilosofian mukaisesti naisille on turvattava miesten kanssa tasavertaiset mahdollisuudet taloudelliseen itsenäisyyteen ansiotyön kautta. Tähän liittyen suurin osin julkisin varoin järjestettävät sosiaalipalvelut, kuten lasten päivähoitopalvelut, ovat mahdollistaneet myös perheellisille naisille kodin ulkopuolisen työsäkän ja opiskelun ja samalla itsenäisemmän aseman yhteiskunnassa suhteessa miehiin.

Pohjoismainen tasa-arvoajattelu poikkeaa olennaisella tavalla eurooppalaisesta tasa-arvoajattelusta, sillä EU:n tasa-arvofilosofia korostaa mm. naisten suojelua työtyöltä, mikä puolestaan pitää monet työmarkkinoiden ammatit naisten saavuttamattomissa. EU:n "suojelefilosofia" ei tarjoa naisille miesten kanssa yhtäläisiä

mahdollisuuksia samoihin asemiin ja vaikuttamiseen yhteiskunnassa. Jäsenyys Euroopan unionissa merkitsee siis samalla jännitteitä pohjoismaisen ja eurooppalaisen tasa-arvokäsityksen välillä.

Molemmat kirjoittajat tuovat kuitenkin selkeästi esille, että myös Pohjoismailla on vielä pitkä tie kuljettavanaan matkalla kohti sukupuolten välistä "todellista tasa-arvoa." Petäjäniemi muistuttaa mm., että naisten yhä keskimääräisesti miehiä alhaisempi tulotaso (myös samasta työstä keskimäärin huonompi palkka), naisten osuuden pienuus työelämässä korkeissa asemissa olevista henkilöistä, kuten suurten yritysten johtajista ja yhteiskunnassa sitkeästi vallalla olevat käsitykset naisten ja miesten rooleista niin kotielämässä kuin työmarkkinoillakin toimivat edelleen osoittimina naisten ja miesten välisestä eriarvoisuudesta Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Edelleen, Suomea lukuunottamatta, naisten määrällisesti suuri osallistuminen työmarkkinoille on tarkoittanut Pohjoismaissa suurelta osin osallistumista osa-aikaiseen työhön. Korkea koulutustaso ei ole myöskään ollut naisille tae menestymisestä työmarkkinoilla, sillä miesten ylläpitämät "hyvä veli" -verkostot ovat varmistaneet miehille pääosin korkeimmat asemat työelämässä.

Tarkki osoittaa puolestaan Suomen olleen joiltain osin jälkijunassa kansainvälisessä tasa-arvokehityksessä. Tästä toimivat osoittimina mm. naispappeuden hyväksyminen Suomen evankelisuterilaisen kirkon taholta viimeisenä maailman luterilaisista kirk-

kokunnista vuonna 1988 sekä YK:n naisten syrjinnän kieltävän sopimuksen ratifioiminen Suomessa 1986 seitsemän vuotta muiden Pohjoismaiden jälkeen.

Miten sukupuolten välistä tasa-arvoa tulisi edelleen edistää Suomessa? Petäjäniemen mukaan nykyiset voimassa olevat tasa-arvosuunnitelmat eivät tähän yksitään kykene, vaan jo peruskoulujen opetusohjelmissa sukupuolten välisten töiden rajat tulisi häivyttää ja naisia tulisi kannustaa enemmän valitsemaan itselleen ammatti-aloja, joiden tarjoama palkka ja yhteiskunnallinen asema ovat perinteisiä naisvaltaisia aloja korkeammat. Perinteisillä naisvaltaisilla aloilla Petäjäniemi ilmeisesti viittaa lähinnä julkisen sektorin usein huonostipalkattuihin palveluammatteihin, jotka perinteisesti ovat sekä tarjonneet naisille töitä että samalla (ironista kyllä) mahdollistaneet heidän työssäkäyntinsä nykyisessä mittakaavassa naisvaltaisten alojen, kuten lastenhoito- ja palvelujen kautta. Naisia tulisi siis ilmeisesti kannustaa suuntautumaan enemmän yksityiselle sektorille työntekijöiksi ja yrittäjiksi.

Mutta riittääkö peruskoulujen opetusohjelmien muokkaaminen häivyttämällä miesten ja naisten välisten töiden rajoja todella ohjaamaan opiskelijoita tekemään sukupuolirajat ylittäviä koulutusvalintoja koulutusurallaan tai vaikuttamaan koululaisten asenteisiin sukupuolirooleja kohtaan? Tuskinpa vain, sillä, kuten Petäjäniemi itsekin toisessa yhteydessä toteaa, sukupuolirooleihin sosiaalistutaan

jo hyvissä ajoin ennen peruskoulua. Sukupuoliroolien oppiminen tapahtuu mm. vanhempien, ystävien ja muiden informaatiolähteiden (esimerkiksi elokuvat, tietokonepelit, massamedia) kautta yhtä hyvin koulua ennen, sen aikana ja sen jälkeen.

Koulutuksen sisällöillä on toki oma merkityksensä yksilöiden identiteetin ja maailmankuvan rakentajana, mutta keskeisen roolin voidaan nähdä olevan myös aikuiskasvatuksella, opettajien koulutuksella, joukkotiedotuksella, lastentarhoilla ja neuvoloilla. Oppilaanohjauksen ja ammatinvalinnanohjauksen kautta voidaan puolestaan tietysti olettaa olevan mahdollista saada nuoria hakeutumaan kasvavassa määrin eri ammatti- ja koulutusaloille sukupuolesta riippumatta. Toisaalta kannustamisesta ei saa seurata 'painostusta' tai ylenkatsontaa yksilöiden omia valintapreferenssejä kohtaan: niin kauan kuin naisia todella kiinnostaa miehiä enemmän hakeutua perinteisesti naisvaltaisemmille aloille, se olkoon heidän oikeutensa. Kokonaan toinen asia on yleiseen yhteiskunnalliseen arvomaailmaan ja nykyiseen järjestelmään vaikuttaminen kasvatuksen, koulutuksen, joukkotiedotuksen, tasa-arvo-ohjelmien, palkka-neuvottelujen jne. kautta.

Jarmo Tarkki arvostelee tasa-arvokeskusteluja niiden kyvyttömyydestä määritellä tarkasti tasa-arvon käsitettä. Hänen mukaansa on pohdittava sitä, onko tasa-arvo korkein yhteiskunnallinen arvo, johon on pyrittävä kaikin mahdollisin keinoin, vai onko olemassa muita, perustavampia arvoja,

joihin pyrkiminen on tasa-arvoon nähden ensisijaista. Tasa-arvoa ensisijaisemmaksi arvoksi Tarkki näkee, Aristoteletta mukaillen, “onnellisuuden”, jonka tavoittelemiseksi kaikille olisi turvattava yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet. Onnellisuuden tavoitteleminen ei saa kuitenkaan Tarkin mukaan tapahtua muiden kustannuksella eli estämällä muita tulemasta onnelliseksi.

John Rawlsin oikeuden-mukaisuusteorian pohjalta Tarkki muotoilee perusteet oikeudenmukaisen tasa-arvon toteutumiselle yhteiskunnassa. Tämän perusteella oikeudenmukainen tasa-arvo tarkoittaa: 1) tasa-arvoisten tasa-arvoista kohtelua ja 2) epätasa-arvoisten epätasa-arvoista kohtelua. Epäoikeudenmukainen tasa-arvo konkretisoituu puolestaan: 1) tasa-arvoisten epätasa-arvoisena kohteluna ja 2) epätasa-arvoisten tasa-arvoisena kohteluna.

Tarkin oikeuden-mukainen tasa-arvo huomioi yksilöiden erilaisuuden eli erilaiset kyvyt ja taipumukset toteuttaa itseään, jolloin oikeudenmukainen tasa-arvo ei voi tarkoittaa yksilöiden samanlaistamispolitiikkaa. Erilaisuutta ei voi näin ollen määritellä tasa-arvon vastakohtaksi vaan sisältyväksi tasa-arvon käsitteeseen. Tasa-arvoista kohtelua ei siis ole esim. erilaisten yksilöiden samanlainen kohtelu koulussa tai työpaikkaa haettaessa. Yksilöiden henkilökohtaiset kyvyt, ahkeruus ja muut ominaisuudet saavat täten vaikuttaa yksilöiden menestykseen, varallisuuseroihin jne. Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaa mukaillen yksilöt voivat olla

eriarvoisessa asemassa sosiaalisesti ja taloudellisesti, mikäli tilanne hyödyttää eniten kaikkien huonoimmassa asemassa olevia.

Käytännössä yhteis-kunnassa lienee kuitenkin mahdotonta päästä ‘reilun pelin’ tilanteeseen, jossa tasavertaiset mahdollisuudet omaavat yksilöt tavoittelevat onnellisuuttaan muuten kuin toisten ihmisten kustannuksella. Kuten Tarkki itsekin toteaa, tasa-arvon ja yksilönvapauden käsitteitä on mahdollisimman vaikea sovittaa yhteen. Mikäli esim. kouluissa järjestettäisiin erityisopetusta lahjakkaille oppilaille, kuten Tarkin mukaan tulisi tehdä, voidaan kiistellä vaikka siitä, millä perusteella ja kenen toimesta tietyt oppilaat määritellään “lahjakkiksi” ja erityisopetusta ansaitseviksi. Eväät mahdollisimman “tasavertaisiin mahdollisuuksiin” määrittyvät jo ihmisen syntyessä esim. juuri koulun suhteen muutenkin kuin vanhempien varallisuuden kautta, sillä koulujärjestelmä välittää ja suosii rakenteidensa ja opettajien kautta tiettyjä yhteiskunnallisia arvoja eli toimii osaltaan erilaisiin yhteiskunnallisiin ammatti- yms. rooleihin ohjaajana.

Mahdollisuuksien tasa-arvon perusteella on mahdollista perustella yhteiskunnassa vallalla olevien eriarvoisuuksien oikeudenmukaisuutta, olivatpa ne miten suuria hyvänsä. Tarkin mukaan esim. Yhdysvalloissa varallisuuskuilu rikkaiden ja köyhien välillä on kasvanut kohtuuttoman suureksi, mutta on erityisen vaikeaa asettaa kriteereitä sille, milloin joille-

kin kasautuva hyvä on liikaa. Rikkaiden rikastumisen ohella voidaan kuitenkin pyrkiä myös vähävaraisempien aseman parantamiseen. Aina voidaan tietysti kysyä myös sitä, milloin toisten menestyminen tapahtuu toisten kustannuksella esim. aloilla, jotka tuottavat hyödykkeitä, joita kaikkien on pakko käyttää. Esim. äärimmilleen yksityistetty ja harvojen käsiin annettu terveydenhuolto tai lääketeollisuus voisivat toimia tästä esimerkkinä.

Kaiken kaikkiaan Tarkin ja Petäjäniemen teos tarjoaa harvinaisen ajatuksia herättävää ja mielenkiintoista pohdittavaa kaikille tasa-arvosta kiinnostuneille lukijoille ja kirjaa voi lämpimästi suositella soveltuvaksi esim. yliopistoissa ja muissa korkeakouluissa käytettäväksi kurssikirjallisuudeksi.

Aki Virtanen